

پیشگیری از سوء مصرف مواد در مدارس

گروه مطالعات مواد مخدر و اعتیاد
(جامعه و فرهنگ)

مجموعه گزارش‌های راهبردی در حوزه مواد مخدر در راستای بررسی، تحلیل و تبیین ابعاد و مولفه‌های سیاست‌های کلی نظام طراحی شده است. هر اثر نتیجه یک پژوهش علمی و با بررسی تحلیلی است، که به یکی از ابعاد بنیادی و کاربردی سیاست‌ها توجه دارد. با توجه به اینکه سیاست‌های کلی در یازده محور، رویکردهای نظام را در حوزه مبارزه با مواد مخدر ارائه می‌دهد، بنابراین لازم است هر محور از دیدگاه دست‌اندرکاران، اساتید دانشگاه، پژوهشگران و مسئولین اجرایی مورد تامل و بررسی قرار گیرد. کمیته تخصصی مبارزه با مواد مخدر مجمع تشخیص مصلحت نظام بنا دارد با نظر به پژوهش‌ها و بررسی‌های انجام شده، بی‌سوزن مولفه‌های اساسی سیاست‌های کلی یازده گانه به مناسبت هر محور تخصصی تحلیل‌ها و گزارشات راهبردی را ارائه دهد.

گزارش راهبردی (18)

گزارش راهبردی
پیشگیری از سوء مصرف مواد در مدارس

گروه مطالعات موادمخدر و اعتیاد (جامعه و فرهنگ)

کمیته مبارزه با مواد مخدر
دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام

پیشگیری از سوء مصرف مواد در مدارس

- نویسنده: گروه مطالعات موادمخدر و اعتیاد (جامعه و فرهنگ) ● زیر نظر شورای علمی: کمیته مبارزه با موادمخدر مجمع تشخیص مصلحت نظام ● طراحی و صفحه‌آرایی: جامعه و فرهنگ ● شمارگان: 300 نسخه

همه حقوق مترتب بر این اثر متعلق به کمیته مبارزه با موادمخدر مجمع تشخیص مصلحت نظام است. استفاده از مطالب مندرج در این گزارش با ذکر ماخذ بلامانع است.

مسئولیت محتوای این گزارش بر عهده نویسنده است.
هرگونه پیشنهاد را به آدرس ذیل ارسال نمایید:
کمیته مبارزه با موادمخدر مجمع تشخیص مصلحت نظام
تهران: بلوار میرداماد، نفت شمالی، بین کوچه چهارم و ششم، شماره 10
تلفن: 22277261

بسمه تعالی

رؤسای محترم قوای سه‌گانه جمهوری اسلامی ایران دامت توفیقاته با سلام و تحیت، سیاست‌های کلی در باب موادمخدر نهایی و ابلاغ گردید، ولی این نگرانی همچنان باقی است که دست اندرکاران، بلای بزرگ و تهدید عظیمی را که از این سو متوجه کشور است به درستی برآورده نکنند و بازهم مشکلات بر روی هم متراکم شود. لذا از آقایان محترم انتظار می‌رود که هر کدام سهم دستگاه خود در اجرائی کردن این سیاست‌ها را با سرعت و قاطعیت و بدون فوت وقت به مرحله‌ی عمل برسانند.

والسلام علیکم

سید علی خامنه‌ای

85/7/10

امریه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای «مدظله العالی»
در مورد اجرای سیاست‌های کلی نظام در امر مبارزه با موادمخدر

فهرست مطالب

9	پیشگفتار
11	مقدمه
11	پیشگیری از سوء مصرف مواد در مدارس
12	مواد مخدر چیست؟
13	چه انواعی از مواد مخدر در پیشگیری مواد مخدر در مدارس هدف قرار گرفته‌اند؟
14	چرا پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در مدارس تا این درجه مورد توجه است؟
15	تردید در پیشگیری
16	سیاست‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در مدارس
24	پیشگیری مفید در مدارس
34	روند کلی مدرسه
37	طراحی برنامه

به نام خدا

پیشگفتار

سند چشم‌انداز، معیارها و شاخص‌های قابل توجه‌ای برای جامعه‌ی ایرانی سال 1404 ترسیم کرده است. وضع مطلوبی که این سند وعده می‌دهد مستلزم اقدامات و برنامه‌های متعددی است که همه‌ی بخش‌های جامعه را دربر می‌گیرد. با این حال، موانع متعددی برای رسیدن به چنان جامعه‌ای در پیش روی ماست و نمی‌توان بی‌توجه به این موانع در فکر نیل به آن اهداف باشیم. بدون شک مساله موادمخدر و روان‌گردان یکی از مهم‌ترین موانع تحقق اهداف سند چشم‌انداز است. در حالی که حداقل 2 میلیون نفر از مردم ایران مواد مصرف می‌کنند و 8 میلیون نفر (خانواده مصرف‌کنندگان) بطور مستقیم با معضلات مصرف مواد مواجه هستند، در حالی که مساله موادمخدر از مهم‌ترین نگرانی‌ها و دغدغه‌های اکثریت مردم به‌شمار می‌رود و در حالی که هزینه اقتصادی سالانه موادمخدر بالغ بر ده هزار میلیارد تومان می‌شود و ... نیل به اهداف چشم‌انداز و تحقق جامعه‌ی مورد نظر نیازمند برنامه‌ها و اقدامات جدی‌تری در حوزه این معضل است.

در ادامه تولید 12 جلد گزارش راهبردی در سال 1389، مجموعه گزارشات راهبردی سال 1390 نیز با نگاه ویژه‌ای تلاش می‌کند ابعاد دیگری از مساله موادمخدر و روان‌گردان در ایران را آشکافی کرده و ایده‌های جدیدی برای سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و اقدام ارائه دهد. امید است سیاستگذاران، برنامه‌ریزان و مجریان این حوزه با نظر داشت

عمق معضل، وسعت نگرانی‌های جامعه و نیز تاکیدات مکرر اسناد بالادستی و مقامات ارشد جمهوری اسلامی برنامه‌ها و اقدامات واقع‌بینانه و موثری را برای کاهش آلام مردم شریف ایران در پیش گیرند.

این گزارش با عنوان "پیشگیری از سوء مصرف مواد در مدارس" توسط گروه مطالعات موادمخدر و اعتیاد (جامعه و فرهنگ) تهیه شده است که لازم است از زحمات ایشان و همچنین اعضای محترم کمیته تشکر و قدردانی نمایم.

علی هاشمی

رئیس کمیته مستقل مبارزه با موادمخدر

دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام

مقدمه

پیشگیری از موادمخدر در آموزش و پرورش به طور گسترده مورد توجه قرار گرفته و استراتژی محبوبی در زمینه آموزش جوانان در زمینه مواد مخدر و تاثیرات آن و تحت تاثیر قراردادن دیدگاه رفتارهای آنان در برخورد واقعی با موادمخدر است. این نوشته قصد دارد اطلاعات کافی برای مدارس و افراد فعال در زمینه پیشگیری را به منظور توسعه برنامه‌های موجود و یا طراحی برنامه‌های جدید پیشگیری بر محور مدارس فراهم کند. این اثر یکی از نتایج طرح "مدارس سالم اروپا و موادمخدر" است که پروژه‌ای با هدف پیشبرد ابتکارات و توسعه استانداردهای کیفی پیشگیری از موادمخدر در مدارس است.

پیشگیری از سوءمصرف مواد در مدارس¹

1. پیشگیری از مواد مخدر در مدارس

پیش از اینکه بر طرح‌های مستند و عملی در زمینه پیشگیری مواد مخدر تکیه کنیم لازم است تا چند قانون زمینه‌ای و اصول کلیدی را که در بطن این نوشته قرار دارند مشخص و تعریف کنیم.

1- این گزارش خلاصه پروژه‌ای است که به حمایت برنامه‌های اتحادیه اروپا در زمینه فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با پیشگیری از وابستگی موادمخدر در مدارس انجام شده است. موريس گالا - مدیر پروژه، موسسه تریمبوس (NL) و همکاران (2002). عنوان گزارش: Making schools a Healthier Place: Manual on effective school - based drug prevention.

1-1. پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در مدارس

چیست؟

ما عبارت پیشگیری مواد مخدر را به ابتکارات فعالیت‌ها و سیاست‌هایی اطلاق می‌کنیم که به منظور پیشگیری از نتایج منفی حاصل از مصرف مجاز و غیر مجاز مواد مخدر از جمله زیان سلامتی و نتایج اجتماعی و قضایی بر مصرف‌کنندگان و محیط اطراف آنان انجام می‌شوند. هدف از این فعالیت‌ها می‌تواند پیشگیری اولیه مصرف (برای اولین بار) پیشگیری از سوء مصرف و اعتیاد و همچنین کاهش تأثیرات منفی اجتماعی برای مصرف‌کنندگان مواد مخدر و محیط آنان باشد و همچنین می‌تواند بازداشتن مصرف‌کنندگان مواد مخدر از مواجهه با مشکلات باشد.

پیشگیری در مدارس اهداف فوق را در برمی‌گیرد، اما به ساختار خاص مدرسه محدود می‌شود. این امر نه تنها سوء مصرف مواد مخدر را در برمی‌گیرد، بلکه شامل قانون و مقررات مرتبط با مواد مخدر، ارجاع دانش‌آموزان به مراکز خدمات بهداشتی حرفه‌ای و سایر فعالیت‌های مرتبط با مصرف مواد مخدر در مدارس است.

پیشگیری اولیه در این نوشته به معنی برنامه‌ها - سیاست‌ها و فعالیت‌هایی است که با هدف پیشگیری از اولین مصرف انجام می‌شوند. زمانی که به عبارت پیشگیری ثانویه اشاره می‌کنیم منظور سیاست‌ها، برنامه‌ها و فعالیت‌هایی با هدف پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر و شناسایی و درمان زود هنگام مصرف‌کنندگان (به جهت پیشگیری از اعتیاد مواد مخدر) می‌باشد.

مواد مخدر چیست؟

این سؤال که کدام مواد، مواد مخدر به حساب می‌آیند را به سادگی نمی‌توان پاسخ داد. گاهی اوقات اثر یک ماده خاص به عنوان مرجع در نظر گرفته می‌شود و گاهی اوقات شرایط قانونی یک ماده خاص است که بیشتر تأثیرگذار است.

با در نظر گرفتن اثر یک ماده، در شرایطی می‌توان یک ماده را با عنوان ماده مخدر تعیین کرد که بر روی سیستم عصبی مرکزی انسان (به طور متناوب بر روی شرایط فیزیکی و مغزی) تأثیر بگذارد. این اثر می‌تواند تحریک کننده و یا تخدیر کننده باشد. سومین تأثیر ممکن را می‌توان به تغییر در هوشیاری افراد و درک واقعیت تعبیر کرد. برخی از مواد مخدر تأثیری مخلوط دارند.

اگر تنها اثرات مواد مخدر را در نظر بگیریم، موادی مانند چای، قهوه، تنباکو، نوشیدنی‌های مقوی و داروها (شربت سینه که حاوی کدئین یا DXN می‌باشد) همه مواد مخدر در نظر گرفته می‌شوند. در اکثر کشورها بین مواد مجاز و غیر مجاز تفاوتی وجود دارد. الکل و تنباکو معمولاً به عنوان مواد مخدر به حساب می‌آیند. حشیش، ECS، کوکائین و موادی از جمله هروئین معمولاً به عنوان مواد غیرمجاز به حساب می‌آیند. اکثر داروهای پزشکی به عنوان داروهای غیرمجاز به حساب نمی‌آیند، زیرا به طور کنترل شده‌ای به وسیله نسخه پزشکان توزیع می‌شوند.

لیست موادی که به عنوان مواد مخدر محسوب می‌شوند - مجاز و غیرمجاز - دائم در حال تغییر است، زیرا مواد جدید دائماً در حال اضافه شدن به بازار می‌باشند. مصرف مواد مخدر مجاز زمانی که به جای مصارف پزشکی برای اهداف تفریحی باشد غیرمجاز محسوب می‌شود. مثال‌های آن GHB، دیازپام و دیاگرا است. دیدگاه اجتماع و سیاست نیز تغییر می‌کند. در حال حاضر تریاک و کوکائین مواد غیرمجاز هستند. در حالی که قبلاً هر دوی آنها برای مصارف پزشکی به کار می‌رفتند.

چه انواعی از مواد مخدر در پیشگیری مواد مخدر در مدارس هدف قرار گرفته‌اند؟

اساس این روش این است که پیشگیری مواد مخدر در مدارس باید تمام مواد مخدر (مجاز یا غیرمجاز) را هدف قرار دهد. تمام موادی که ممکن است باعث ایجاد وابستگی، اعتیاد و یا صدمات

بهداشتی شوند. علاوه بر آن خطرات و مشکلات ثانویه دانش‌آموزان که حاصل از مصرف مواد مخدر است، از جمله مشکلات اجتماعی و مشکلات قضایی حاصل از مصرف مواد مخدر باید بخشی از تلاش‌های پیشگیری باشد.

چرا پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در مدارس تا این درجه مورد توجه است؟

استفاده نادرست از مواد مخدر و اعتیاد موضوعی مورد توجه عمومی در بسیاری از کشورهای اروپایی است. در بسیاری از کشورها پیشگیری مواد مخدر بخشی از روند آموزشی برای جوانان بین 11 تا 18 سال است. در برخی کشورها مدارس از لحاظ قانونی مجبور به اجرای یک برنامه پیشگیری خاص هستند. سایر کشورها مرجعی را در روند ملی و یا استراتژی دارویی ملی خود در نظر گرفته‌اند که بر طبق آن توجه باید به طور کلی به پیشرفت بهداشتی از جمله پیشگیری از مصرف مواد مخدر معطوف شود.

تحصیلات مدرسه‌ای به دلیل برخورد با گروه کثیری از نوجوانان بین 11 تا 18 سال از اهمیت بالایی در زمینه پیشگیری برخوردار است. به هر حال به دلیل این موقعیت متمایز سایر سازمان‌ها و ساختارهای اجتماعی در نظر دارند برنامه‌های آموزشی خود را نیز وارد روند آموزش سالیانه مدارس کنند.

فقط بگونه!

اکثر برنامه‌های پیشگیری شامل فعالیت‌هایی می‌شوند که از پیشگیری نوجوانان از شروع مصرف تا حمایت دانش‌آموزان مصرف کننده در قبال مشکلات تغییر می‌کنند.

ما قصد داریم نشان دهیم که مخالفت با استعمال مواد مخدر تنها هدف برنامه‌ها نیست. (با وجود اینکه در بسیاری از برنامه‌های موجود و پروژه‌های پیشگیری این هدف به عنوان هدف اصلی ذکر شده است) صحت روش "فقط بگونه" در بسیاری از ارزیابی‌های علمی ثابت شده است. بسیاری از جوانان چیزهای جدید از جمله مواد مجاز و غیرمجاز را تجربه می‌کنند. چشم‌پوشی از رفتار تجربی به معنی

چشم‌پوشی از جوانی است. روش "فقط بگو نه!" ممکن است حتی خطرات موجود برای دانش‌آموزان مصرف‌کننده را افزایش دهد. اگر تمام اطلاعات موجود در برنامه پیشگیری مواد مخدر در مدارس به مخالف با استعمال محدود شده و اطلاعات گمراه‌کننده و یا نادرست ارائه شود در نهایت دانش‌آموزان سردرگم می‌مانند. اگر زمانی از مواد مخدر استفاده کنند چه باید بکنند و اثرات حقیقی مواد را نمی‌دانند. در حقیقت زمانی که دانش‌آموزان از پرسیدن می‌ترسند و می‌دانند چگونه با خطرات ناگهانی مقابله کنند ریسک این موضوع بیشتر می‌شود.

تردید در پیشگیری: مسوولان پیشگیری معمولاً با این قبیل مشکلات روبرو هستند، پیشگیری مواد مخدر در واقع منصرف کردن افراد از مصرف یا سوءمصرف مواد مخدر است و زمانی که مسوولان جوانان را از به چگونگی مصرف انواع خاص و بی‌خطر مواد مطلع می‌کنند. بین آگاه‌سازی و کاهش خطرات سلامتی و دیدگاه اولیه پیشگیری تضادی به چشم می‌خورد. مثال‌هایی از این قبیل شرکت در میهمانی‌ها به منظور آرایه اطلاعات و نیز آزمایش قرص‌های 'X' است که البته این کار با هدف شناسایی و خارج کردن قرص‌های نامناسب و حاوی مواد خطرناک از چرخه مصرف است. این امر تنها در شرایطی امکان‌پذیر است که جوانان استقلال خود را کاملاً حفظ کنند و خود را مختار بدانند و به همین دلیل پیشگیری از مصرف، اولین اولویت بهداشت کاران نیست. این شرایط برخلاف قوانین و مقررات رسمی است، اما می‌تواند جان برخی را نجات دهد.

در ایالت متحده روش "فقط بگو نه!" در مقام برنامه‌های پیشگیری در مدارس به عنوان یک پایه اصلی قرار دارد و رفته رفته آگاهی بهداشت کاران، مسوولان آموزشی والدین و دانش‌آموزان از لزوم وجود اطلاعات هدفمند برای مصرف تجربی مواد مخدر افزایش می‌یابد. یک مثال آشکار از این امر در توافقنامه سیاست مواد مخدر به

چشم می‌خورد که شعار "فقط بگو نه!" را به شعار "فقط بگو می‌دانم" تبدیل کرده‌اند که در آن بر لزوم آگاهی دانش‌آموزان تأکید شده است. از نظر محتوی، برنامه‌هایی که اطلاعات متصنّفانه و غیرحقیقی ارائه داده و یا از روش‌های ایجاد ترس برای پیشگیری از مصرف استفاده می‌کنند، غیرکارآمد هستند. جوانان ناآگاه نیستند و از اتفاقاتی که در جهان اطرافشان روی می‌دهد اطلاع کافی دارند و یا خودگاهی اوقات حقایق را کشف می‌کنند که باعث می‌شود اعتمادشان نسبت به بزرگسالان و اطلاعات به دست آمده از آنها از بین برود. جوانان مسلماً در زندگی روزمره خود با مواد مخدر برخورد خواهند کرد و به همین دلیل باید یاد بگیرند که چگونه با آن برخورد کنند.

سیاست‌های پیشگیری از سوءمصرف مواد مخدر (در مدارس)

فعالیت دیگر در پروژه "مدارس سالم اروپایی و مواد مخدر" مخلوطی از راهکارهای موجود، قوانین و اهداف استراتژی‌های پیشگیری مواد مخدر در مدارس در کشورهای اروپایی است. با وجود اینکه تمام کشورهای اروپایی سیاست دارویی ملی دارند، هیچ سیاست اروپایی واحدی در پیشگیری مواد مضر وجود ندارد.

یکی از اهداف استراتژیک اصلی، طرح عملیاتی اتحادیه اروپا در زمینه مواد مخدر 2004 - 2000 کاهش قابل توجه رواج مصرف مواد مخدر طی 5 سال همراه با آموزش، به خصوص برای افراد جوان زیر 18 سال است. برای دستیابی به این هدف طرح عملیاتی گروهی از ایالت‌های عضو و کمیسیون‌هایی را برای توسعه برنامه‌های پیشگیری جامع برای مواد مخدر به کمک می‌طلبند. ایالت‌های عضو وظیفه دارند گنجایش پیشگیری در مدارس را افزایش دهند و برنامه‌ریزی با هدف کمک به والدین تنظیم کنند.

جدول 1 اهداف برخی سیاست‌ها که در کشورهای اروپایی در زمینه پیشگیری مواد مخدر وجود دارد را نشان می‌دهد. با وجود اینکه اکثر کشورها در هدف کاهش مصرف مواد مخدر و تشویق فعالیت‌های پیشگیری مشترک هستند، اما روش‌ها ممکن است

متفاوت باشد. پیشگیری از مصرف موادمخدر در تمام کشورهای اروپایی بخشی از برنامه مدارس نیست.

جدول 1. اهداف پیشرفت بهداشتی و سیاست های پیشگیری مواد مخدر (برای جوانان 11-18 سال)

کشور	اهداف اصلی پیشرفت بهداشتی و سیاست دارویی کنونی دولت برای جوانان 11-18 ساله	آیا این اهداف در هیچ سند سیاسی رسمی قانون و یا استراتژی دارویی عنوان شده است؟
اتریش	هدف ارتقاء بهداشت به طور کلی و با توجه خاص به کاهش رفتار مخاطره‌آمیز است. علاوه بر آن سیستم منظمی از مشاوران به منظور پیشگیری از مشکلات تأسیس شده‌اند. مدارس که حتی یک دانش‌آموز آنان به مصرف مواد مخدر روی آورده باشد باید از خدمات پزشکی - روانی استفاده کند.	اتریش استراتژی دارویی ملی ندارد و سیاست‌های دارویی در سطح منطقه‌ای است. سیاست‌ها در سطح منطقه‌ای معمولاً گروه سنی خاصی را هدف قرار نمی‌دهند.
بلژیک	هدف اصلی از پیشگیری موادمخدر ایجاد سیاست هماهنگ منظم و کلی در استراتژی طولانی مدت است. پیشگیری تنها محدود به مواد غیرمجاز نمی‌باشد. بلکه شامل الکل، داروهای تجویزی و قمار نیز است. پیشگیری از مواد مخدر تنها در مدارس اجرا نمی‌شود، بلکه تمام بخش‌های اجتماعی را در بر می‌گیرد.	این اصول در اسناد سیاست کلی وزارت بهداشت ثبت شده‌اند. اهداف ارتقاء بهداشت برای مدارس به سطوح دستیابی تعبیر شده‌اند. هر مدرسه باید این اهداف را در برنامه آموزشی خود داشته باشد.
دانمارک	هدف اصلی تمام فعالیت‌های پیشگیری کاهش مصرف موادمخدر و مواد غیر مجاز و مشکلات مرتبط تا حد امکان است. استراتژی اطلاعاتی ملی موادمخدر مسوولیت آگاه‌سازی و اطلاع‌رسانی به جوانان،	اهداف پیشگیری موادمخدر در دانمارک در استراتژی ملی این کشور عنوان شده است. هیچ چارچوب خاصی از نظر شکل محتوی در زمینه

<p>موادمخدر وجود ندارد. کلاس های موادمخدر برای سطوح هفتم و نهم وجود دارد و تدریس این موضوع به معلم بستگی دارد.</p>	<p>والدین، مسوولان مدارس و ایجاد دیدگاه منفی نسبت به مصرف مواد مخدر را برعهده دارد.</p>	
<p>اهداف پیشگیری موادمخدر در مدارس در روزنامه رسمی آموزش قرار دارد.</p>	<p>ارتقاء بهداشت با هدف گسترش اطلاعات راجع به انواع مواد مخدر و تأثیرات آنان فاکتورهای مخاطره آمیز مرتبط با مصرف و کاهش مضرات آموزش شهروندان و تقویت مهارت های اجتماعی روانی انجام می شود. پیشگیری بخشی از برنامه مدارس است و شامل روش کلی با توجه خاص به کاهش ریسک است.</p>	<p>فرانسه</p>
<p>راهنماهای رسمی برای پیشگیری از اعتیاد در مدارس</p>	<p>ساترلند: پیشگیری اولیه: مخالفت با استعمال و افزایش مهارت های اجتماعی دانش آموزان پیشگیری ثانویه: کاهش خطرات برای جوانان مصرف کننده مواد مخدر. پیشگیری در مدارس بخشی از دروس زیست دینی و معارف است.</p>	<p>آلمان</p>
<p>اهداف پیشگیری موادمخدر در مجارستان در استراتژی ملی مجارستان و با هدف مبارزه با مشکل موادمخدر قرار گرفته است.</p>	<p>یکی از اهداف اصلی سیاست پیشگیری موادمخدر این است که باید به جوانان فرصت توسعه زندگی سودمند داده شود و آنها باید قادر باشند مواد مخدر را پس بزنند. در پی اهداف ارتقاء بهداشت اهداف طولانی مدت استراتژی پیشگیری بدین شرح اند: - جلوگیری از رواج مصرف موادمخدر بین جوانان. - مصرف مواد مخدر نباید تبدیل به امری پذیرفته شده در اجتماع باشد. - زندگی سالم و عاری از موادمخدر</p>	<p>مجارستان</p>

	<p>باید برای نسل جدید جذاب باشد.</p> <p>- استراتژی بهداشتی با تأکید خاص بر روی پیشگیری مواد مخدر باید در تمام مدارس توسعه یابد.</p>	
<p>راهبردهای سیاست پیشگیری مواد مخدر در اسپانیا بخشی از طرح ملی مواد مخدر (1998) است.</p>	<p>سیاست موادمخدر در اسپانیا با هدف ارتقاء سیاست پیشگیری به منظور کاهش عرضه و تقاضا اجرا می‌شود. پیشگیری باید ارزش آموزشی و اجتماعی داشته باشد و نیاز به ارزیابی و روش‌های خاص دارد. علاوه بر آن باید بر پایه طرح استراتژی هماهنگ و کلی و دانش حقیقی استوار شود. پیشگیری جهانی تنها با تخریب و مشارکت تمام افراد اجتماع امکان پذیر است. برنامه‌های مدارس اصولاً براساس آموزش نیروی تدریس آموزش والدین استوار است.</p>	<p>اسپانیا</p>
<p>پیشگیری موادمخدر در لوکزآمبورک بر پایه Ottawa charter و ارتقاء بهداشت است. پیشگیری از موادمخدر در مدارس برخی از برنامه‌های مدارس است.</p>	<p>پیشگیری موادمخدر قصد دارد روش مناسب زندگی را ارتقاء دهد. هدفمندترین اطلاعات ممکن راجع به مواد (با تأثیر روانی) فراهم کند. بزرگسالان را از مسوولیت‌های خود در قبال جوانان آگاه سازد و آنان را یاری دهد تا مشکلات را حل کنند. علاوه بر آن پیشگیری موادمخدر قصد دارد تا حد امکان شروع مصرف مواد مخدر را به تعویق انداخته، رفتار مخاطره آمیز را کاهش داده و جوانان را مورد حمایت قرار دهد.</p>	<p>لوکزآمبورگ</p>

منبع: قوانین و فعالیت‌ها در زمینه پیشگیری مواد مخدر در مدارس، موسسه تریامبوس نوامبر 2002.

2-1. سایر ابعاد پیشگیری از سوءمصرف مواد مخدر در مدارس

همانطور که در ابتدا عنوان شد، پیشگیری از مواد مخدر در مدارس نباید تنها به مصرف مواد مخدر محدود شود، بلکه باید شامل اطلاعات و نصایحی باشد که در مصرف مواد مخدر دانش‌آموزان مؤثر است. یکی از این موارد وجود قوانین مناسب برای برخورد با دانش‌آموزانی است که حین مصرف و یا پس از مصرف موادمخدر دیده می‌شوند (مثلاً حین مصرف حشیش). پیشگیری مواد مخدر در مدارس باید جنبه‌های قانونی، اجتماعی و فرهنگی مصرف موادمخدر را نیز در نظر بگیرد.

- ابعاد قانونی مصرف مواد مخدر: در تمام کشورهای اروپایی تفاوت مشخصی بین مواد مخدر مجاز (از جمله الکل، تنباکو و مواد تجویز شده) و مواد مخدر غیرمجاز (از جمله حشیش، ecs، آمفتامین و تریاک) وجود دارد. در شماری از کشورها (به عنوان مثال هلند) تفاوتی بین موادمخدر قوی و ضعیف مشخص شده است (حشیش در مقابل کوکائین یا تریاک) در هر حال هیچ یک از کشورهای اروپایی مصرف هیچ گونه مواد غیرمجازی را قانونی اعلام نکرده‌اند.

به همین دلیل پیشگیری از مواد مخدر باید مواردی فراتر از ابعاد بهداشتی و سلامتی را در بین دانش‌آموزان در نظر بگیرد. در شرایطی که مصرف مواد مجاز از جمله الکل و تنباکو توسط دانش‌آموزانی که به سن قانونی نرسیده‌اند در سطح یک بحث خانوادگی باقی می‌ماند. خرید، مالکیت و مصرف مواد غیر مجاز مجازات‌های کیفری جدی در بردارد. در نتیجه برخوردهای قانونی با مصرف مواد غیرمجاز و صدمه وارده به موقعیت اجتماعی فرد نتایج مهمتری از مصرف مواد مخدر دارند. دانش‌آموزان باید از عواقب قانونی مصرف موادمخدر آگاه شوند، علی‌الخصوص زمانی که برای تعطیلات به کشورهای دیگر سفر می‌کنند که قوانین در آنجا جدی‌تر است. به عنوان مثال در هلند کیفری برای داشتن و مصرف شخصی میزان اندکی موادمخدر وجود ندارد. در حالی که در فرانسه دانش‌آموزی که حتی میزان اندکی از مواد مخدر به همراه داشته باشد محاکمه می‌شود.

جدول 2 نمایی کلی و کوتاه از حداقل سن برای فروش الکل تنباکو و دارو به جوانان در برخی از کشورهای اروپایی را نشان می‌دهد.

جدول 2. حداقل سن برای خرید مواد مجاز به جوانان در هر کشور

کشور	الکل با درصد کم (شراب و آبجو)	الکل با درصد بالا (لیکور)	تنباکو	دارو (آرامبخش و خواب آور)
بلژیک	16	18	حدی وجود ندارد	به وسیله نخست
فرانسه	18	18	حدی وجود ندارد	به وسیله نخست
آلمان / سارلند	16	18	16	به وسیله نخست
ساکسون	16	18	16	NA
مجارستان	18	18	18	به وسیله نخست
لوکزامبورک	16	16	حدی وجود ندارد	به وسیله نخست
هلند	16	18	16	به وسیله نخست
انگلستان	16	18	16	به وسیله نخست

جدول 3. قوانین وضع شده در حدود مالکیت مواد مخدر برای مصرف شخصی در چند کشور اروپایی را نشان می‌دهد. رایج ترین نتایج محاکمه در زمینه "مالکیت مواد مخدر برای مصرف شخصی"

کشور	رایج ترین نتیجه
نروژ، سوئد، فلاند، فرانسه و یونان	محاکمه زندان، جریمه، فعالیت‌های درمانی
انگلستان و ایرلند	آزادی یا جریمه اندک
هلند، بلژیک، آلمان، دانمارک و اتریش	آزادی یا جریمه اندک
لوکزامبورگ (فقط برای حشیش)، ایتالیا، اسپانیا، پرتغال	جریمه یا فعالیت‌های درمانی

بسیاری از کشورهای اروپایی سعی در جرم‌زدایی از امر مالکیت مواد مخدر برای مصرف شخصی دارند. جرم‌زدایی مثل قانونی کردن نیست، بلکه بدین معنی است که خرید تملک و مصرف مواد مخدر که سابقاً امری خلاف قانون محسوب می‌شده است دیگر جرم نامیده نمی‌شود. با این حال ممکن است مجازات‌های اجرایی همانند جریمه توقیف گواهینامه رانندگی و یا اخطار وجود داشته باشد.

یک مثال از جرم‌زدایی قهوه‌سراهای هلند است که در آنجا حشیش به میزان 5 گرم برای هر نفر فروخته می‌شود. ماده فروخته شده قانونی نیست، اما فروش و مصرف میزان اندکی از آن برای تشخیص جرم نبوده و مجازات کیفری به دنبال نخواهد داشت، مگر اینکه آن مکان نسبت به قوانین وضع شده بی‌توجه بوده و یا خلاف سیاست مواد مخدر عمل کند. لازم است که همواره از نتایج قانونی مصرف مواد در کشورهای مختلف آگاه باشیم. هرآن داروهای جدیدی به فهرست مواد مخدر غیرمجاز وارد می‌شود. این امر زمانی به وقوع می‌پیوندد که مصرف نوعی از مواد خطرناکی برای سلامتی افراد ایجاد کند و یا آن ماده تأثیری شبیه سایر مواد مخدر غیرمجاز داشته باشد.

- ابعاد اجتماعی مصرف مواد مخدر: در اکثر اجتماع‌ها مصرف مواد مخدر (به خصوص غیرمجاز) تأثیرات منفی دارد. دلایل بسیاری برای این دیدگاه منفی وجود دارد. اجتماع برای معتادان احترامی

قائل نیست و آنان از رتبه پایین برخوردارند. معمولاً مصرف موادمخدر با جرم و مشکلات عمومی رابطه نزدیک دارد. از همه مهمتر معنادان به چشم بیمار دیده می‌شوند. به همین دلیل دانش‌آموزان مصرف‌کننده ممکن است با نتایج منفی روبرو شوند. اخراج از مدرسه، طردشدن از اجتماع و مشکلات احتمالی در آینده در زمینه استخدام از موارد مهم هستند. به همین دلیل موادی که از برنامه پیشگیری مصرف مواد مخدر استفاده می‌کنند باید توجه خاصی به ابعاد اجتماعی مصرف مواد مخدر داشته باشند. معتادی که از طرف اجتماع، مدرسه و دوستان طرد شده است، گاهی اوقات نمی‌تواند به اجتماع بازگردد. عدم پذیرش اجتماعی ممکن است باعث افزایش ناامیدی و مصرف بیشتر موادمخدر شود.

- ابعاد فرهنگی مصرف مواد مخدر: در کنار ابعاد قانونی و اجتماعی مصرف مواد مخدر بین فرهنگ‌های کشورهای مختلف و مناطق مختلف در اروپا در زمینه مصرف مواد تفاوت‌هایی وجود دارد. مصرف الکل و تنباکو مهمترین عامل بیماری بوده و با وجود اطلاع از تأثیرات بهداشتی منفی مصرف این دو ماده در دراز مدت همچنان لذت بخش بوده و از طرف اجتماع پذیرفته شده است. مصرف الکل در فرانسه بخشی از زندگی فرانسوی به شمار می‌آید، اما مصرف حشیش که خطر سلامتی کمتری دارد بسیار کمتر پذیرفته شده است. همچنین الگوهای مصرف نیز متفاوت هستند. مردم اسکانداویجی کمتر الکل می‌نوشند، اما زمانی که شروع به مصرف می‌کنند بیشتر از سایرین می‌نوشند. آلمانی‌ها و اسکانداویجی‌ها با هدف سوزدایی شدن الکل می‌نوشند در حالیکه خطر سلامتی الکل بیشتر است، با وجود اینکه مصرف حشیش در هلند پذیرفته شده‌تر است، اما رواج مصرف حشیش بین آلمان‌ها و تمام افراد دیگر بیشتر است.

اصول دینی و مذهبی نیز بر دیدگاه فرهنگی جامعه به مواد مخدر تأثیرگذار است. عموماً مصرف مواد در کشورهای اسلامی و بین مسلمانان کمتر از سایر کشورها است. این امر به دلیل ممنوعیت

مصرف الکل و موادمخدر است. طرح‌های پیشگیری باید شرایط فرهنگی گروه مورد بررسی را نیز در نظر بگیرد.

پیشگیری مفید در مدارس

یکی از اهداف اصلی پروژه "مدارس سالم اروپایی و مواد مخدر" معرفی طرحی مستند و برپایه تجارب برای پیشگیری مفید در مدارس است. پیشگیری مفید در مدارس بر پایه ارزیابی‌های علمی گوناگون از برنامه‌های موجود و عملیات مناسب تدریس و یادگیری در یک مدرسه مؤثر استوار است. در این بخش ما اصول زیر را در زمینه پیشگیری مؤثر در مدارس معرفی می‌کنیم:

- برنامه‌های پیشگیری موادمخدر در مدارس که تأثیر آنها ثابت شده است.

- اصول اجرایی پیشگیری موادمخدر در مدارس که برای تأثیرگذاری ضروری هستند.

- فاکتورهای مهم که تأثیر مدرسه را افزایش می‌دهند و تأثیر به سزایی بر روی پیشگیری موادمخدر در مدارس دارد. با ترکیب این اصول چارچوبی برای پیشگیری مفید و مؤثر در مدارس به دست می‌آید.

1. چه هنگام یک برنامه پیشگیری مؤثر بوده و چگونه به آن پی

ببریم؟

به طور کلی یک برنامه زمانی مؤثر ارزیابی می‌شود که به اهداف خود برسد. برنامه‌ای که این اهداف را در کمترین سرمایه زمانی نیرویی و منابع به عمل برساند مؤثرترین برنامه خواهد بود. اما به منظور سنجش میزان تأثیر اهداف باید مشخص باشند. بازده فعالیت‌ها باید قابل سنجش بوده و روند اجرایی نیز مشخص باشد. روش‌های محاسباتی و ارزیابی مناسب باید بکار گرفته شود تا ثابت شود تأثیر حاصل حقیقتاً نتیجه همان برنامه است. تعیین تأثیر برنامه پیشگیری مواد مخدر در مدارس به سادگی قابل تصور نیست. با وجود اینکه ساختار مدارس در جهان غرب تا حدی مشابه است، اما

مدارس یکسان نیستند. به همین دلیل تنظیم مطالعات ارزیابی علمی و سنتی که در آن یک یا چند مدرسه هدف بررسی برنامه پیشگیری خاص قرار گرفته‌اند، ساده نیست. یکی از مشکلات این است که برنامه‌ها به دلیل تفاوت در محیط، ساختار، شرایط اجتماعی، فرهنگ، روند یادگیری و مدیریت مدارس یکسان اجرا نمی‌شوند. مشکل دیگر این است که مدارس محیط محدود آزمایشگاهی نیستند. دانش‌آموزان در خارج از مدرسه محیط زندگی فعالی دارند که در آن با منابع اطلاعاتی گوناگون، تجارب و مشکلات دیگری روبرو هستند. تأثیر این عوامل خارجی قابل محاسبه نیست. همچنین در مورد گروه‌هایی که هدف سنجش برنامه پیشگیری نیستند، نیز مشکلات مشابه وجود دارد. عوامل خارجی ذکر شده در زندگی دانش‌آموزان مؤثر هستند که تأثیر آنها نیز قابل محاسبه نیست.

کم و بیش مطالعات قابل توجهی بر روی تأثیر برنامه‌های پیشگیری موادمخدر در مدارس به خصوص در امریکا انجام شده است. برنامه مؤثر و مستند پیشگیری برنامه‌ای است که پس از اجرا تغییری در رفتار و دیدگاه دانش‌آموزان مدرسه نسبت به مصرف و سوء مصرف موادمخدر به وجود آورد. به طور دقیق‌تر زمانی که به برنامه پیشگیری مؤثر در مدارس اشاره می‌کنیم، هدف برنامه‌هایی است که:

- شروع اولیه مصرف را متوقف یا به تأخیر انداخته و یا تعداد دفعات مصرف بین دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد.
- خطرات سلامتی و اجتماعی و مضرات احتمالی مصرف مواد مخدر بین دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد.
- قابلیت دانش‌آموزان را در زمینه اتخاذ تصمیمات مطلع و مسوولانه نسبت به مصرف شخصی مواد مخدر افزایش دهد.
- تأثیر پایدار داشته باشد.

از دیدگاه منطقی این بدان معنی است که برنامه‌هایی که سعی در ایجاد تأثیر مثبت در یک یا چند فاکتور فوق دارند، اما در سایر موارد بی‌تأثیر هستند، برنامه‌های غیرمؤثر خوانده شده‌اند. یکی از

مثال های این نوع برنامه، طرح DARE (آموزش خودداری از سوء مصرف موادمخدر) است که در مقیاس گسترده در امریکا آموزش داده می‌شود. این طرح ادعا دارد مصرف اولیه و تعداد دفعات مصرف را بین دانش‌آموزان کاهش می‌دهد، اما تأثیر خاصی بر مصرف موادمخدر و یا تأثیر پایدار ندارد.

همان طور که نشان داده شد این اصل که برنامه پیشگیری موادمخدر در مدارس باید خوب طراحی شده، برنامه‌ریزی شده و دقیق اجرا شود یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین میزان تأثیر است. یکی دیگر از شرایط مهم برای تأثیرگذاری تطبیق برنامه با شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و همچنین ساختار و جمعیت خاص مدارس و یا محیط اطراف آنها است.

2. چند نوع برنامه پیشگیری از سوء مصرف مواد وجود دارد؟

پروژه "مدارس سالم اروپا و موادمخدر" بر این اصل که یک برنامه پیشگیری مؤثر برای مدارس ترکیبی از اهداف اطلاعات حقیقی و روش‌های پیشگیری فردی و همچنین برنامه پیشگیری فشرده و متداوم می‌باشد، استوار است. تحقیقات علمی نشان داده است که برنامه‌هایی که فشرده بوده و برای مدت طولانی برنامه‌ریزی شده‌اند و بر مهارت‌های اجتماعی، توسعه فردی و اطلاعات هدفمند راجع به مواد تمرکز دارند مؤثرتر هستند. برنامه‌هایی که تنها بر پیشگیری تکیه دارند (به عنوان مثال: فقط بگو نه) از درصد موفقیت کمتری برخوردار هستند و یا در برخی موارد تأثیر عکس دارند.

روش‌های پیشگیری موادمخدر با علم رفتاری رابطه نزدیک دارند. این پرسش که چرا برخی افراد در شرایط و زمان خاص مواد مخدر مصرف می‌کنند، به فاکتورهای روانی گسترده‌ای بستگی دارد که تعریف و توضیح آن بسیار دشوار است. رفتارها همیشه نسبی و غیرقابل پیش‌بینی نیستند. مصرف‌کنندگان تنباکو می‌دانند که این امر مضرات جدی برای سلامتی‌شان دارد، اما آنها همچنین به مصرف ادامه می‌دهند. تصمیم فرد مبنی بر شروع سیگار کشیدن مبتنی بر یک ارزیابی فردی و مقایسه وزنه مثبت (احساس آرامش، تبلیغ) در

مقابل وزنه منفی (عدم پذیرش اجتماعی سیگار کشیدن) و مقایسه خطرات سلامتی در طولانی مدت و خوشی کوتاه مدت است. گاهی نیز حاصل میل به تجربه و نیز عدم وجود مهارت‌های خودداری شخصی است.

اگر رفتار خاص یک فرد حاصل تصمیم‌گیری فردی و یا عدم تصمیم‌گیری فردی باشد. تأثیرگذاری بر آن رفتار عملکرد بسیار سختی است و این امر دقیقاً همان چیزی است که پیشگیری قصد انجام آن را دارد: قانع کردن جوانان به رویگردانی از رفتاری که برای سلامت آنها مفید است و ارتقاء زندگی سالم.

اکثر نمونه‌های غربی که با رفتار مرتبط با مفهوم پیشگیری موادمخدر در ارتباط هستند فرد را به عنوان نقطه ترک در نظر می‌گیرند. این تنها خود فرد است که تصمیم‌گیری نهایی تنها به عهده فرد است. این پرسش که آیا این طرح‌ها در سایر فرهنگ‌های اروپای غربی و یا سایر مناطق جهان عملی هستند جای بحث دارد. فشار گروهی در مقایسه با جمعیت تأثیر بیشتری دارد. (به عنوان مثال جوامع مسلمان ترک و یا مراکشی در اروپا تأثیرگذارند.) و البته این امر ممکن است تأثیر مثبت داشته باشد. زیرا به عنوان مثال جوامعی که زمینه مذهبی دارند، الکل کمتر مصرف می‌شود. از جمله مواد مشکل‌زا در این قبیل جوامع مصرف تنباکو است که فراهم کردن پیشگیری خاص و با خدمات مشاوره برای آن دشوار است.

انواع گوناگونی از برنامه‌های پیشگیری از مصرف مواد در مدارس هر یک با اصول خاص و روش‌های خود وجود دارد. به هر حال در عمل تمام برنامه‌ها را می‌توان با رفتار خاصی که عنوان می‌کنند تشخیص داد. با وجود اینکه هر برنامه متناوب است. بهتر است قبل از مقایسه میزان تأثیر برنامه‌ها رایج‌ترین برنامه‌ها را بشناسیم.

برای گروه‌بندی برنامه‌ها روش‌های گوناگونی وجود دارد. توبلر (2000) 8 گروه برای دسته‌بندی محتوای برنامه‌ها معرفی می‌کنند. هانسن (1992) طبقه‌بندی دقیق‌تری برای برنامه‌ها تحت "نظریه بلوک‌های سازنده" و یا اجزاء دارد. جدول 4 تقسیم انواع برنامه‌ها و

همچنین توصیف محتوا، فعالیت‌ها و متغیرهای واسطه را نشان می‌دهد.

با در نظر گرفتن این حقیقت که محتوای برنامه همگام با زمان و شرایط در حال تغییر و توسعه است، اکثر روش‌ها، اهداف در برنامه‌های پیشگیری موادمخدر ترکیبی از چند برنامه عنوان شده در جدول 4 می‌باشند.

جدول 4. دوازده نوع مشخص محتوای برنامه

نوع برنامه	محتوای برنامه	فعالیت‌ها	واسطه‌ها
برنامه‌های اطلاعاتی	افزایش اطلاعات در زمینه نتایج مصرف موادمخدر و توسعه باورهای شخصی را در نظر دارد. در مورد مصرف و سوء مصرف موادمخدر اطلاعاتی گردآوری شده که شامل حقایق و غیرواقعیاتی در زمینه مصرف مواد مخدر از دیدگاه زیستی، شیمیایی، تاریخی و قضایی است.	شامل انواع مختلف فعالیت‌ها است، از جمله سخنرانی‌ها، آموزش، فیلم و بحث.	سعی در متأثر کردن دانش موجود در زمینه موادمخدر و نتایج مصرف موادمخدر دارد.
برنامه‌های مهارت و تصمیم‌گیری	سعی در ارتقاء قابلیت دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری در زمینه مصرف موادمخدر دارد. استراتژی‌هایی در زمینه شناخت مشکلات و یافتن راه حل به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود.	شامل آموزش مهارت‌ها است. این برنامه‌ها بر مصرف یک فرد متمرکز نیستند. فعالیت‌ها به صورت سخنرانی و بحث و آموزش ارائه می‌شود.	سعی در تأثیرگذاری بر مهارت‌های تصمیم‌گیری نسبی و همچنین بکاربردن روند نسبی در برخورد با موقعیت‌های مشکل ساز دارد.
برنامه‌های تعهداتی	دانش‌آموزان را تشویق به تعهد دادن و جلوگیری از مصرف	فعالیت‌ها غالباً صورت شفاهی دارند. در حالی که	سعی در تأثیرگذاری بر روی مصرف موادمخدر به وسیله

<p>ترغیب دانش‌آموزان به منظور دستیابی به توافقات شخصی قوی دارد.</p>	<p>تعهدات معمولاً در قرارداد و یا طومار ذکر می‌شود.</p>	<p>موادمخدر می‌سازد. این تعهد گاهی اوقات به اصول اخلاقی متکی است.</p>	
<p>هدف تحت تأثیر قرارداد مصرف موادمخدر با قراردادن ارزش‌های فردی در مرکز است. تا بدین نحو انتخاب‌های فرد را با این دیدگاه که مصرف مواد نادرست است تغییر دهد.</p>	<p>شامل فعالیت‌های جوانان در شناخت ارزش‌های موجود و یا انتخاب ارزش‌های مثبت کمک می‌کند. این نوع برنامه شامل فعالیت‌هایی از جمله بحث‌های گروهی و یا تمرین‌ها است.</p>	<p>با نشان دادن ناسازگار بودن ارزش‌های فردی و مصرف موادمخدر سعی در کمک‌رسانی به جوانان در امتحان ارزش‌های خود دارد و نتایج رفتارهایشان دارد.</p>	<p>برنامه‌های توضیح ارزش‌ها</p>
<p>هدف تأثیر مصرف الکل و مواد مخدر به وسیله توسعه استراتژی متکی به دستیابی و تشویق به تلاش برای دستیابی است. علاوه بر آن به کارگیری مهارت‌ها در دستیابی به اهداف مثبت امری مهم است. تفاوت بین این روش و روش قبلی این است که این برنامه سعی در ارتقاء مهارت‌های انتخاب دارد.</p>	<p>از تکنیک‌های ساختاری مختلفی از جمله کتاب تمرین کمک می‌گیرد و دستیابی به اهداف را در نظر دارد.</p>	<p>مهارت‌های ایجاد و دستیابی به اهداف و تشویق دانش‌آموزان به دستیابی به دیدگاه برپایه دستیابی است. مصرف الکل و سایر مواد با این اهداف مغایر است.</p>	<p>برنامه‌های هدفمند کردن</p>
<p>هدف تأثیر بر مصرف موادمخدر به وسیله ارتقاء اعتماد به نفس افراد در مواجهه با مشکلات زندگی و به</p>	<p>شامل استراتژی‌های تعلیمی و بحث است. معمولاً تمرکز بر</p>	<p>مهارت‌های مواجهه با فشارهای عصبی در موقعیت‌های روانی دشوار را به دانش‌آموزان آموزش</p>	<p>برنامه‌های مدیریت فشار عصبی</p>

	می‌دهد. آموزش مهارت‌ها شامل استراتژی‌های کاهش فشار عصبی و یافتن راه‌حل در شرایط دشوار مصرف موادمخدر است.	تکنیک‌های مدیریت فشار عصبی و فیزیکی است.	وسيله آموزش مهارت های برخورد با مشکلات است.
<p>برنامه‌های خود باوری (مناعت طبع)</p>	<p>احساسات فردی در زمینه ارزش‌های شخصی را افزایش می‌دهد. به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود تا ضعف و مشکلات را بپذیرند و شمات خود در زمینه شکست‌ها باید از بین برود. ارزش‌گذاری به طبیعت فرد و توجه به یکتا بودن و تقویت آن ترغیب می‌شود.</p>	<p>شامل فعالیتهایی با هدف ارتقاء آگاهی فردی و تصورات فردی می‌شود. فعالیت‌ها شامل بحث و تکالیف کتبی می‌باشد.</p>	<p>انتظار می‌رود با ارتقاء خودباوری دانش‌آموزان مصرف مواد را کاهش دهند.</p>
<p>برنامه‌های آموزش مهارت‌های آموزشی</p>	<p>مهارت‌های شناخت و مقابله با مصرف موادمخدر در اثر فشار دنیای خارج (دوستان، تبلیغات و...) به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود.</p>	<p>شامل فعالیت‌ها و دستورات بسیاری بوده از جمله فیلم و بحث در مورد تشویق دوستان و همچنین مهارت‌های "نه" گفتن را آموزش می‌دهد.</p>	<p>قصد در تأثیر بر شروع اولیه مصرف و سوء مصرف موادمخدر به وسیله توسعه مهارت‌های فردی در زمینه خودداری از مصرف دارد.</p>
<p>برنامه‌های آموزش مهارت‌های زندگی</p>	<p>مهارت‌های اجتماعی گسترده‌ای را از جمله مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های روابط انسانی و مهارت‌های حل تضادهای فردی را آموزش می‌دهد این روش مهارت‌های کاربردی‌تر را آموزش</p>	<p>شامل آموزش‌های لازم کلی و ارتباطات و مهارت‌های حل تضادها است و شامل سخنرانی بحث و بازی است.</p>	<p>سعی در تأثیر بر شروع اولیه مصرف به وسیله توسعه مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌های کسب پذیرش اجتماعی و همچنین توسعه مهارت‌های حل مشکلات فردی دارد.</p>

		می‌دهد.	
سعی در تأثیر بر شروع اولیه مصرف موادمخدر با کاهش انتظارات در زمینه شیوع و مقبولیت آنها و عرضه مواد در ساختار اجتماعی دارد.	نه تنها شامل ارائه اطلاعات است، بلکه رأی‌گیری، بحث و صحبت در زمینه درستی رفتارهای خاص را در نظر دارد.	قصد در ایجاد قوانین محافظه‌کارانه برای مصرف موادمخدر دارد. تصحیح برداشت غلط دانش‌آموزان در مورد شیوع و مجاز بودن مصرف الکل و موادمخدر هدف اصلی این برنامه است.	برنامه‌های قانونگذاری
سعی در تأثیر بر شروع اولیه مصرف و سوء مصرف مخدر به وسیله فراهم آوردن حمایت اجتماعی به افراد در معرض خطر دارد.	در ساختار کلاس تشویق به بحث کردن می‌شود و تأکید اصلی بر ملاحظات و راهنمایی زود هنگام است.	این نوع برنامه کمک و مشاوره در برخورد با مشکلات زندگی فراهم می‌کند. برنامه‌های کمکی افراد همسانی را برای مشاوره و راهنمایی در کنار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.	برنامه‌های کمکی
سعی در تأثیر بر مصرف اولیه موادمخدر به وسیله کاهش فرصت‌های مواجهه با شرایط خطرناک و فراهم آوردن مهارت‌های لازم که از مصرف مواد جلوگیری می‌کنند، دارد.	شامل فعالیت‌های سازنده از جمله فعالیت‌های ورزشی و همچنین اطلاعات و محرک‌هایی برای شرکت در برنامه‌های دوجانبه است.	دانش‌آموزان را با فعالیت‌هایی که با مصرف مواد مخالف هستند سرگرم می‌کند.	برنامه‌های دوجانبه

اکثر برنامه‌های پیشگیری از موادمخدر در مدارس مخلوطی از برنامه‌های عنوان شده در جدول 4 هستند. تمام برنامه‌ها شامل اطلاعاتی راجع به مواد مخدر و مصرف موادمخدر می‌شوند. تحلیل‌های علمی نشان می‌دهد که برنامه‌های تأثیر اجتماعی، برنامه‌های جامع در زمینه تأثیر مصرف اولیه موادمخدر مؤثرترین هستند.

برنامه‌های جهانی (کلی) برای جمعیت عمومی و یا بخشی از آن (جمعیت محصل) برنامه‌های انتخابی برای گروه خاصی از افراد که احتمال مواجهه با مشکلات بیشتری در زمینه مصرف موادمخدر برای آنان وجود دارد. برنامه‌های تعیین شده برای افرادی که مشکلات اعتیاد نداشته، اما نشانه‌هایی از مصرف و مشکل دارند.

تأثیر برنامه‌های پیشگیری در مدارس به فاکتورهای گوناگونی وابسته است، از جمله محتوا و روش‌های یک برنامه، تعلیمات و اجرا، ساختار، سازمان‌دهی و طرح ریزی. با وجود اینکه تلاش‌های مهم و لازمی در زمینه پیشگیری و آموزش در مدارس انجام شده‌است، ارزیابی برنامه‌های مؤثر پیشگیری نشان داده‌است که در اکثر موارد تأثیرات در زمینه عدم مصرف مواد و رفتار مرتبط با مواد قابل توجه ولی اندک بوده‌است. در اکثر موارد، سطح دانش نسبت به ماده و تأثیر آن افزایش یافته و همچنین سن شروع مصرف افزایش یافته و تعداد دفعات مصرف کاهش یافته است. علاوه بر آن در اکثر موارد این تأثیرات با گذشت زمان محو می‌شود، مگر اینکه برنامه پیشگیری تکرار شود.

علاوه بر آن تأثیرات محدود باید همچنین در نظر داشته باشیم که عدم اجرای انواع طرح‌های پیشگیری باعث افزایش مصرف، مصرف در شرایط خطرناک و عدم پذیرش اجتماعی جوانان بیشتر می‌شود. مطالعات نشان داده است که پیشگیری به نسبت 1 به 4 یا 5 در مقایسه با هزینه‌های حاصل از شرایط بدون پیشگیری عمل می‌کند. (حدود یک یورو مصرف شده برای پیشگیری مؤثر، 4 تا 5 یورو در هزینه‌های درمانی و کاهش نیروی کار صرفه‌جویی می‌کند).

3. اجزاء مؤثر و مبتنی بر شواهد برنامه پیشگیری از سوء مصرف

مواد در مدارس

برای پروژه "مدارس سالم و موادمخدر" مؤسسه تریمبوس بررسی سیستماتیک بر روی ادبیات علمی انجام داده است. این بررسی سیستماتیک از سایر مطالعات ارزیابی متفاوت است. زیرا سه گروه

مطالعاتی متفاوت را با یکدیگر ترکیب کرده که برخی از آنان برنامه‌های یکسانی داشته‌اند، اما از دیدگاه متفاوت ارزیابی شده‌اند و یا روش اصولی متفاوتی بکار برده‌اند. چندین مطالعه با ساختار عالی موجود است که حاوی اطلاعات مرتبط در مورد اجزای مؤثر برای برنامه‌های پیشگیری مواد مخدر در مدارس هستند. این مطالعات نشان داده‌اند که برنامه‌های پیشگیری موادمخدر قابلیت کاهش مصرف موادمخدر بین جوانان را دارا هستند. این تحقیق نیز نشان داده است که اکثر برنامه‌های پیشگیری موادمخدر مؤثر نمی‌باشند و با وجود اینکه تعداد روزافزونی از مطالعات به بررسی اینکه چه عواملی نشانگر تأثیر و یا عدم تأثیر برنامه‌ها می‌باشند پرداخته‌اند. این امر هنوز مشخص نمی‌باشد.

4. اجزای مؤثر مبتنی بر تجربه در پیشگیری از سوء مصرف

موادمخدر در مدارس

در این بخش به معرفی شاخص‌هایی که در تجربه پیشگیری به صورت گسترده پذیرفته شده‌اند پرداخته می‌شود. این شاخص‌ها به تأیید متخصصان پیشگیری موادمخدر در مدارس از هشت کشور اروپایی که در توسعه این نوشته همکاری داشته‌اند، رسیده‌است.

5. پیشگیری مؤثر نیاز به مدرسه کارآمد دارد

همانطور که در بررسی سیستماتیک توسعه شاخص کیفی مشخص شده، اینکه کدامیک از خصوصیات برنامه پیشگیری مصرف موادمخدر در مدارس در ارتقاء میزان تأثیر، مؤثر هستند واضح نیست. در این نوشته، به این نتیجه رسیده‌ایم که شرایط اجتماعی و حضور حامیان فاکتورهای مهمی در برنامه‌های پیشگیری مصرف موادمخدر در مدارس هستند، زیرا همکاری، ارتباطات و نوآوری در مدرسه را افزایش می‌دهند. در مدرسه‌ای که روابط فردی ناکافی و فضای اجتماعی نامطلوب وجود داشته باشد. پیشگیری مؤثر درک و اجراء نمی‌شود، زیرا محیط فضای باز، احترام و درک متقابل نه برای دانش‌آموزان و نه اولیا ایجاد نمی‌کند.

یکی دیگر از عوامل مهم و منطقی در برنامه‌های پیشگیری مؤثر، تأثیر خود مدرسه است. مدارس که در تدریس روزانه خود موفق نیستند، نمی‌توانند برنامه‌پیشگیری موفق‌تری اجرا کنند.

مطالعات بسیاری در زمینه مدارس مؤثر و غیرمؤثر انجام شده‌است که در آنها تأثیر آموزش، تدریس و یادگیری مؤثر بررسی شده است که ارائه بررسی کلی آنها خسته کننده و از حوزه کاری این نوشته خارج است. به هر حال مطالعات عالی در زمینه تأثیر مدارس از جمله مقایسه بین‌المللی در اسکاتلند اجرا شده است. مک‌بث ات ال¹ عامل تعیین کننده در تأثیر مدارس را بدین شرح عنوان کرد:

- 1- رهبری تخصصی
- 2- اهداف و دیدگاه‌های مشترک
- 3- محیط یادگیری
- 4- تمرکز بر آموزش و یادگیری
- 5- انتظارات بالا
- 6- تأکید و تقویت مثبت
- 7- روند مشاهداتی
- 8- حقوق و مسوولیت‌های دانش‌آموزان
- 9- آموزش هدفمند
- 10- سازماندهی آموخته‌ها
- 11- مشارکت خانه و مدرسه

روند کلی مدرسه

در پیشگیری از موادمخدر در مدارس به خصوص در انگلستان، متخصصان بهداشت اغلب "روند کلی مدرسه" را به عنوان پایه برنامه پیشگیری مؤثر معرفی می‌کنند. در این متن "روند کلی مدرسه" فعالیت‌های پیشگیری موادمخدر و آموزش موادمخدر را در بر می‌گیرد که هیچ یک موضوع و یا بخش خاصی از مدرسه نیستند، بلکه تمام مدرسه در برنامه پیشگیری شرکت کرده و از آن اطلاع کافی دارد. برنامه‌های مدرسه، شرایط اجتماعی، روش‌های آموزش

متقابل، مشارکت، ارتباطات و همکاری والدین، مثال هایی از اصول تأثیرگذار در این روند هستند.

مدارس مؤثر که روش "روند کلی مدرسه" را پذیرفته‌اند در فعالیت‌های روزمره خود از همکاری بین بخش‌ها و گروه‌های آموزشی بهره گرفته و بهترین عملکردها در سطح مدرسه را اجرا می‌کنند. امور مذهبی، فرهنگ، سیاست و برنامه‌ریزی ارزش افزوده‌ای به عملکرد این قبیل مدارس تخصیص می‌دهد. در این شرایط می‌توان یازده عامل مؤثر در مدارس را به یازده عامل مؤثر در پیشگیری تعبیر کرد. فهرست سایر شاخص‌های کیفی بدین شرح است.

5. عوامل مؤثر در مدارس

تأثیر مدارس	تعبیر و ترجمه در پیشگیری مواد مخدر
رهبری تخصصی	* مدراس به خوبی مدیریت شده و مدیران به نیازها و مشکلات همه توجه دارند. * سیاست مدارس راهبردهای واضح و قوانین مشخص در مورد موادمخدر دارد. * قوانین به وسیله مدیریت مدرسه اجرا می‌شود. * مدرسه ایجاد اعتماد به نفس در دانش‌آموزان می‌کند. * برنامه‌های پیشگیری اهداف واقعی دارند. * مدیریت مدرسه روند تحصیلی را تأمین کرده و منابع کافی از جمله (زمان، نیرو و همکاری) فراهم می‌کند.
اهداف و دیدگاه‌های مشترک	* در تمام مدارس پذیرش و حمایت کافی از اهداف پیشگیری وجود دارد. * در پیام‌های پیشگیری هیچ گونه ابهامی وجود نداشته و اطلاعات متضاد ارائه نمی‌شود.
محیط یادگیری	* محیط امن و اجتماعی * روش‌های آموزش پیشرفته و متقابل
تمرکز بر آموزش و یادگیری	* روند آموزش در قلب فعالیت‌های مدرسه وجود دارد. اختلاف بین آنچه درس داده می‌شود و آنچه آموخته می‌شود به حداقل می‌رسد.
انتظارات بالا	* معلمان سعی در دستیابی به موفقیت کلی در

مورد فرد دانش‌آموزان بدون استثنا دارند.	
* بکارگیری روشی مثبت در مورد دانش‌آموزان و شخصیت آنان بر پایه راه‌حل‌ها و نه مشکلات. * روابط مثبت و احترام متقابل.	تأکید مثبت
* بررسی نتیجه تلاش‌های پیشگیری. * تعریف اهداف قابل بررسی در برنامه پیشگیری مصرف در مدارس.	روند مشاهداتی
* مشارکت در تصمیم‌گیری در زمینه زندگی هر روز مدارس * مشارکت دوستان * جدی گرفتن دانش‌آموزان * ترغیب به رفتار مسوولانه	حقوق و مسوولیت های دانش‌آموزان
* معلمان آموزش دیده و متخصص است. * معلمان اهداف مورد نظر را به وضوح نشان می‌دهند.	آموزش هدفمند
* مدارس از اشتباهات و اتفاقاتی که در ارتباط با مصرف مواد اتفاق می‌افتد یاد می‌گیرد. خود را با توسعه‌ها و روش‌های جدید وفق می‌دهد که شامل ارتقاء دیدگاه‌ها و ایده‌ها در اجتماع در زمینه مواد مخدر و مصرف موادمخدر است.	سازماندهی آموخته‌ها
* مشارکت والدین برای دستیابی به روند پیشگیری جامع لازم است.	مشارکت خانه و مدرسه

6. نتایج

نتیجه حاصل، ترکیبی از اسناد علمی، بهترین نحوه اجرا و آموزش مفید است. احتمال اینکه یک برنامه تمام اصول ذکر شده در فوق را به همراه داشته باشد بسیار اندک است، اما به مدارس توصیه می‌کنیم تمام شاخص‌های کیفی مستند را در نظر گرفته و در برنامه‌های خود منعکس کنند و یا در زمان انتخاب یک برنامه این اصول را در نظر داشته باشند.

این عوامل یک برنامه پیشگیری را به یک برنامه پیشگیری مفید در مدارس تبدیل می‌کنند.

طراحی برنامه

بعد از بررسی اسناد علمی و اجرای مناسب، تحلیل فلسفه‌های پیشین و تعریف واژه‌ها و عبارات کلیدی، گام بعدی در روند معرفی برنامه پیشگیری موادمخدر در مدارس، طرح برنامه و طرح‌ریزی روند است. در این بخش، بر این پرسش تمرکز می‌کنیم: اصول لازم در زمینه مفاهیم طرح‌ریزی و سازماندهی اجرای برنامه مؤثر پیشگیری چه هستند؟

تمام مدارس باید سیاست پیشگیری از موادمخدر در برنامه‌های پیشگیری در مدارس خود را توسعه دهند. سیاست‌های پیشگیری موادمخدر، فرصت آشکار کردن دیدگاه و فلسفه پیشگیری از موادمخدر در یک مؤسسه را برای مدارس فراهم می‌کند. روند توسعه سیاسی می‌تواند روند یادگیری مهمی برای کارکنان به دانش‌آموزان، اولیا و سایر افراد علاقمند و مرتبط باشد.

شرکت تمام حامیان و مسوولان جامعه مدرسه در توسعه این سیاست خاص ضروری است. این امر به دلیل تضمین بازتاب نیازهای مقطعی و انتقال حس مالکیت و توافق نسبت به این سیاست است. آژانس‌ها و نمایندگان متخصص از جمله متخصصان پیشگیری سوء مصرف موادمخدر، معلمان مشاوره خدمات درمانی الکل و موادمخدر و پلیس می‌توانند بررسی کارشناسی مفید ارائه دهند.

سیاست‌ها راهنمای واضحی برای اعضاء و کارکنان مرتبط با حوزه کاری آنها در مدرسه و به منظور شناخت نحوه دستیابی مدرسه به نیازهای قانونی (در هر دو زمینه ارتباط با برنامه مدرسه و رویدادهای مرتبط به موادمخدر) ارائه می‌دهد. مدارس مجبور به توسعه برنامه‌های خود نیستند. آنها اغلب می‌توانند یکی از برنامه‌های موجود را انتخاب کرده و با نیازهای خود مطابقت دهند. به هر حال مدارس باید دلایل انتخاب یک برنامه پیشگیری از مصرف موادمخدر و اهداف خود را مشخص کرده و نیز نشان دهند در جستجوی چه نوع فلسفه و روشی هستند.

دو اصل کلیدی که باید در سیاست پیشگیری موادمخدر معین شوند بدین شرح هستند:

- آموزش درباره موادمخدر

- مواجهه با رویدادهای مرتبط با موادمخدر

برخی از مدارس ترجیح می‌دهند در هریک از این دو زمینه سیاست خاصی را پیش بگیرند و سایرین برای هر دو یک سیاست در پیش می‌گیرند.

1. پیشگیری از سوءمصرف موادمخدر در مدارس - مابین

موفقیت و شکست

بسیاری از نوشته‌ها؛ راهنماها، جزوات و مقالات در چرخه ارتقاء و یا توصیف مثال‌ها و نمونه‌هایی از بهترین و چگونگی سازماندهی و اجرای پیشگیری موادمخدر هستند. اکثریت برنامه‌های پیشگیری موادمخدر جوانان در مدارس را هدف قرار می‌دهند. به‌رغم این حقیقت، به شرایطی که مدرسه در قبال آنها مسوول است توجه کافی نمی‌شود.

مدارس عرصه‌های تأثیرگذاری هستند که در آنها گروه‌های عظیمی از جوانان به منظور دریافت دانش و اطلاعات گردهم آمده‌اند. این امر باعث می‌شود مدارس محیطی عالی برای انتقال دانش و مهارت باشند. اما همچنین مدارس گروه‌های اجتماعی هستند که روش خاص خود را برای انجام امور به کار می‌برند. پیشگیری از موادمخدر در بسیاری از کشورها درسی اجباری در برنامه مدرسه است. اما مدارس همیشه بهترین محیط برای یادگیری اجتماعی نیستند. اغلب اوقات سیستم آموزش و ساختار مدرسه قادر به ترکیب روش‌ها و فعالیت‌های آموزشی و یادگیری مختلف که در طرح‌های ارائه شده به مدارس مورد نیاز می‌باشند، نیستند. اجراء نیازمند به زمان، نیرو و انعطاف در مدیریت مدارس است و این امر همیشه امکان پذیر نیست. از طرفی دیگر مدارس اغلب زمان کافی برای

توسعه برنامه‌های خود و توسعه آنها ندارند، زیرا این امر نیازمند دانش خاص راجع به مواد و تأثیرات آنها است.

به همین دلیل در نظر گرفتن شرایط خاص که مدارس را از سایر سازمان‌ها متمایز می‌سازد در برنامه‌های پیشگیری موادمخدر در مدارس از اهمیت بالایی برخوردار است. برنامه‌های پیشگیری از موادمخدر در مدارس باید از نظر زمانی مفید بوده و نیز به سادگی قابل اجرا باشند. در شرایط ایده‌آل تأثیرات برنامه پیشگیری از موادمخدر در مدارس باید در سایر زمینه‌ها نیز برای مدرسه مفید باشد. بدین معنی که باید تمام برنامه‌های مشابه دیگر را نیز در نظر بگیرد. به همین دلیل پروژه‌های مهارت‌های زندگی جذاب هستند. آنها بر مهارت‌های پایه‌ای و پیشرفت دانش‌آموزان تأکید دارند و در صورت موفقیت در این امر بنایی برای رفتارهای سالم و مسوولانه قشر جوان در زمینه‌های مختلف ایجاد می‌کنند.

طراحی یک برنامه پیشگیری از مواد مخدر در مدارس

یک برنامه پیشگیری از موادمخدر مؤثر باید خوب ساخته شده باشد و با محیط اجتماعی که در آن اجرا می‌شود متناسب باشد. این بدان معناست که چنین برنامه‌ای نیاز به تحلیل موقعیت فعلی با در نظر گرفتن نیازها، مشکلات و خواسته‌های مرتبط با موادمخدر و پیشگیری از موادمخدر در مدارس خواهد داشت. علاوه بر آن یک برنامه پیشگیری مؤثر باید اهداف و آرمان‌های مشخص و واقعی و نیز استراتژی اجرایی متناسب خصوصیات محیط مدرسه و جمعیت آن داشته باشد. نهایتاً باید روند بازتابی غیرقابل انتقالی به وسیله مشاهده و بررسی و یا ارزیابی فعالیت‌های برنامه داشته باشد. سیستم اجتماعی و یا سیاسی که مدرسه در آن فعالیت می‌کند به اندازه دیدگاه‌های فرهنگی و باورهای اجتماع محلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. پیش از انتخاب و یا توسعه برنامه پیشگیری از موادمخدر مدارس باید در روند توسعه‌ای پیش رفته تا دریابند، در حقیقت به چه نوع برنامه‌ای نیازمندند. با انجام این امر، شماری از سؤالات باید برای روشن‌سازی موقعیت آموزشی پاسخ داده شوند.

توصیف موقعیت کنونی

- آیا هیچ راهنمای مرتب‌طبی در پیشگیری از موادمخدر در مدارس چه در داخل و یا خارج از مدرسه وجود دارد؟ و اگر وجود دارد آیا رسمی است؟
- آیا در مدرسه برنامه پیشگیری موادمخدر وجود دارد؟
- اگر دارد، آیا این برنامه اطلاعاتی در زمینه تأثیرات مصرف موادمخدر (دانش، دیدگاه، رفتار، کوتاه مدت و یا بلند مدت، مصرف تجربی و یا مصرف مشکل‌آفرین...) دارد؟
- فلسفه زمینه موجود در برنامه پیشگیری از موادمخدر در مدارس چیست؟
- تا چه حد فلسفه این پروژه با فلسفه مدرسه همگام است؟
- آیا این پروژه حامیان مالی و اولیا را نیز به اندازه دانش‌آموزان درگیر می‌کند؟
- مدارس چگونه در عمل با مشکلات مصرف موادمخدر برخورد می‌کنند؟ آیا سیاست موجود در آن شرایط نیز دنبال شده و اهمیت دارد؟
- چه کسی از این سیاست حمایت می‌کند؟ (معلمان، والدین، دانش‌آموزان...)
- آیا عقیده‌های متفاوتی در مورد سیاست مدرسه وجود دارد؟ این عقیده چگونه بیان می‌شوند؟ (به وسیله معلمان ارشد، سایر معلمان، والدین، دانش‌آموزان و...؟)
- آیا افراد مختلف مرتبط با مدرسه برای برخورد با رفتارهای مشکل‌دار مرتبط با موادمخدر مهارت دارند؟
- فعالیت‌ها و عملکردهای پیشگیری از موادمخدر در حال حاضر چگونه تقسیم می‌شوند و با پیش‌آمدهای مرتبط با موادمخدر در مدارس چگونه برخورد می‌شود؟ آیا برای برخورد با این مشکلات افراد خاصی در نظر گرفته شده‌اند؟ در این صورت مشارکت و ارتباط این افراد در چه حد و به چه صورت است؟
- دیدگاه‌ها و عکس‌العمل‌ها (با در نظر گرفتن مصرف مواد) چگونه طراحی و پیشنهاد شده‌اند (مجله مدرسه، گزارش سالیانه، توصیف مدرسه و...؟)
- آیا مدرسه، فضای بازی برای ترغیب بحث در زمینه رفتارهای مشکل‌دار و موادمخدر ایجاد می‌کند؟
- آیا افراد مختلف مرتبط با مدرسه در مورد موادمخدر آگاه هستند؟

- چگونه با نظرات مخالف برخورد می‌شود، آیا از آنها سرسری عبور کرده یا کاملاً به بحث گذاشته می‌شوند؟
- منابع موجود برای حل مشکلات که مرتبط با محتوای برنامه هستند کدامند (تماس‌های خارجی به عنوان مثال مراکز مشاوره، موارد مورد تدریس، پیشنهاد گفتگو)؟

نیازهایی که باید در برنامه پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر

شامل شوند:

- اهداف و مقاصد پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر در مدرسه
- فلسفه بکاربردن پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر
- محتوای برنامه پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر (مثال چه نوع برنامه‌ای برای چه سنی اجرا خواهد شد) و هدفمندی اطلاعات
- چه موادی مورد نظر هستند و چرا؟ (موادمخدر، الکل، تنباکو، موادمجاز و یا غیرمجاز)
- این طرح چگونه تدریس می‌شود. ثابت شده است که یک برنامه پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر باید دانش و فهم دانش‌آموزان را از مسائل مرتبط با موادمخدر افزایش دهد. این امر شامل توسعه مهارت‌های مفید زندگی به منظور تصمیم‌گیری آگاهانه و ایجاد فرصت برای شناخت دیدگاه‌ها و ارزش‌های گوناگون است. استراتژی‌های آموزش و یادگیری همزمان مفیدترین وسیله برای رسیدن به این منظور هستند.
- گروه مورد هدف در این پروژه چه گروهی خواهد بود؟ (مدارس ابتدایی یا راهنمایی، گروه‌های سنی، افراد در معرض خطر و یا تمام دانش‌آموزان)؟
- عوامل اجرایی اصلی چه کسانی خواهند بود؟ (معلمان، دوستان، مسوولان پیشگیری، پلیس، والدین)؟ چه کسی پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر را آموزش می‌دهد؟ امکان فعالیت‌های متفاوت موجود است. به عنوان مثال استفاده از گروهی از متخصصان شامل کارکنان مدارس، معلمان، متخصصان و...
- چه کسی مسوول راهبری توسعه این برنامه و تضمین روزآمد بودن و بررسی مرتب آن را برعهده دارد؟
- چه منابعی در حمایت از برنامه پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر چه در داخل و یا خارج مدرسه وجود دارد؟

- میزان شدت برنامه تا چه حدی باید باشد؟ (هرچند بار یکبار، چندماه، چندبار تکرار شود؟)
- آیا در یک برنامه باید عوامل بررسی و ارزیابی وجود داشته باشد؟ (چه چیزی مورد سنجش قرار بگیرد، چگونه، بوسیله چه کسی، به چه روشی، و در چه سطح علمی...؟)

مدرسه می‌تواند بسیاری از پرسش‌هایی که مرتبط به شرایط فعلی است پاسخ دهد. ارزیابی شرایط موجود باید به وسیله کاری مشارکتی از طریق تمام مسوولان انجام شود. وجود یک مشاور خارجی در روند این ارزیابی امری لازم و مفید است. کسی که بتواند به عنوان یک مشاور مستقل عمل کند.

2. واسطه‌ها و مشاوران در پیشگیری از سوءمصرف موادمخدر در

مدارس

بسیاری از برنامه‌های پیشگیری از موادمخدر به وسیله خود مدارس طراحی، توسعه و یا اجرا نشده‌اند. در بسیاری از مواد متخصصان خارج از مدرسه و یا مشاوران برای انتخاب، اجرا و یا ارزیابی این برنامه‌ها به کمک آمده‌اند. در این نوشته از آنها به نام واسطه نام می‌بریم. آنها اغلب به وسیله خود مدارس و یا سازمان‌ها انتخاب می‌شوند، واسطه‌ها در پیشگیری از موادمخدر در مدارس نقش مهمی برای ایفا کردن دارند آنها نقش‌های خاصی برعهده دارند، اما غالباً نقش ترکیبی از مشوق، متخصص پیشگیری از موادمخدر و مربی برعهده دارند. بسیاری از واسطه‌ها به انتخاب دقیق برنامه پیشگیری مواد مضر علاقمند هستند. این امر تعجب‌انگیز نیست، زیرا واسطه‌ها اغلب با یک برنامه و یا روش خاص که بخش مهمی از کارشان را دربرمی‌گیرد وفادار می‌ماند.

- انواع مشاورین پیشگیری از موادمخدر در مدارس:

می‌توانند مشاوران پیشگیری از موادمخدر خود را از بین گروه‌های گوناگون انتخاب کنند. برخی از رایج‌ترین نمونه‌ها در زیر عنوان شده‌اند.

1. متخصصین مواد و مصرف موادمخدر

2. متخصصان پیشگیری موادمخدر در مدارس / مشاورین تحصیلی موادمخدر
3. مربی، آموزگار
4. مشاورین پیشگیری موادمخدر
5. مشاورین مذهبی و اخلاقی
6. دوستان منتقد
7. ارزیابی خارجی

به منظور تضمین رابطه و هماهنگی خوب بین مدارس و میانجیان، مدارس باید توجه داشته باشند که با چه افرادی در برخورد هستند و چه انتظاراتی می‌توانند از میانجی خود داشته باشند. همچنین میانجیان باید بدانند که در چارچوب کاری آنها چه انتظاراتی از آنان می‌رود. میانجیان باید از تأثیری که مدارس می‌گذارند آگاه باشند (که معمولاً به عنوان متخصص استخدام می‌شوند). لیست زیر به مدارس کمک می‌کنند تا مناسب‌ترین مشاور را برای مدرسه خود انتخاب کنند.

- لیست انتخاب مشاور پیشگیری از موادمخدر در مدارس: این لیست برای مدرسی که در نظر دارند و یا بنا به دستور سازمانی ملی ملزم به استخدام مشاور خارجی برای توسعه و اجرای برنامه پیشگیری موادمخدر خود می‌باشند مفید است. این لیست بر اساس این تصور که یک مدرسه مشاور خودش را خود انتخاب کرده و پیش از انتخاب شریک خود را کاملاً مطلع می‌سازد، به وجود آمده است. در بسیاری از موارد مشاوران پیشگیری موادمخدر با پیشنهاد توسعه و اجرای یک برنامه با مدارس تماس می‌گیرند گاهی اوقات این تماس به دلیل مسوولیت و شغل آنها به عنوان مسوول پیشرفت بهداشت برای مدارس در منطقه‌ای خاص گرفته می‌شود و در سایر موارد ممکن است تماس از طرف یک NGO غیرانتفاعی که مایل به ارائه یک برنامه پیشگیری برای مدارس می‌باشد انجام شود.

حتی اگر مشاور پیشگیری موادمخدر از طرف سازمان‌ها مشخص شود، باز لازم است که نکات مختلف این لیست مورد توجه قرار گیرد.

حتی اگر مدرسه قادر به انتخاب مشاور خود به طور مستقل نباشد، روند و چارچوب کار روابط و انتظارات متقابل را مشخص می‌کند.

- **واسطه‌هایی که به عنوان بخشی از برنامه پیشگیری در مدارس هستند:** در بسیاری از برنامه‌ها، افراد خارج از مدرسه به عنوان سخنران میهمان و یا متخصص در زمینه خاص دعوت می‌شوند. یکی از مثال‌های این گروه افراد معتادان سابق هستند.

حضور پلیس: در بسیاری از برنامه‌ها مأموران پلیس برای اجرای بخشی از برنامه پیشگیری موادمخدر به کلاس دعوت می‌شوند. یکی از معروف‌ترین برنامه‌ها طرح برنامه خودداری از سوء مصرف موادمخدر (DARE) است که در شعار گسترده‌ای از مدارس آمریکا و انگلستان اجرا می‌شود. پروژه‌های مشابهی در هلند و بلژیک اجرا می‌شوند که البته این دسته از برنامه‌ها هدف‌های گسترده‌تری دارند. تحقیقات علمی نشان داده است که تأثیر این برنامه‌ها محدود است. سوءمصرف موادمخدر کاهش نیافته است و دانش‌آموزان در زمینه نقش پلیس در این میان دچار سردرگمی می‌شوند. این امر که مأمورین پلیس آموزش موادمخدری برای دانش‌آموزان ارائه می‌دهند که در طی آن راجع به مصرف غیرقانونی موادمخدر صحبت کنند و در همین حال اجرای قانونی که جوانان را از هرگونه مصرف موادمخدر منع می‌کند جای بحث دارد. در حالی که مأموران پلیس در چارچوب قانون با سخت‌گیری تمام فعالیت می‌کنند، همواره پیام آنها "به موادمخدر بگویید نه" است. روشی که بی‌تأثیر بودن آن ثابت شده‌است.

معتادین سابق موادمخدر: مدارس همیشه مصرف کنندگان سابق را تحت تاکتیک ترس به کلاس‌ها دعوت می‌کنند. پیام این عمل این است که دانش‌آموزانی که موادمخدر مصرف می‌کنند سرنوشتی همانند این معتادان سابق خواهند داشت. در این نوع ملاحظات، معتادان سابق به ترویج زندگی عاری از موادمخدر بسیار راغب هستند. با این وجود بدون مفهوم و هدف مناسب در این نوع عملکردها این سبک از فعالیت‌های پیشگیری تأثیر به‌سزایی نخواهد

داشت. بسیاری از جوانان به چشم بازنده به معنادان نگاه می‌کنند. تأثیر ممکن از این روش این است که معنادان سابق مصرف موادمخدر را برای سلامت افراد بسیار خطرناک جلوه دهند که در این صورت نیز زنده ماندن معنادان خود در ذهن دانش‌آموزان در زمینه خطرات مصرف و یا سوءمصرف موادمخدر ایجاد شبهه می‌کند.

حضور همسالان و همکلاسان: مثال دیگر از میانجیان که می‌توانند بخشی از برنامه پیشگیری موادمخدر در مدارس باشند، همکلاس‌ها هستند. آموزش همکلاسان می‌تواند تأثیر برنامه پیشگیری موادمخدر در مدارس را افزایش دهد. انواع مختلفی از حضور همکلاسان وجود دارد. به عنوان مثال:

- حمایت همکلاسان: دانش‌آموزان به یکدیگر کمک می‌کنند. (یک دانش‌آموز بزرگ تر مسوولیت یک دانش‌آموز کوچکتر را به عهده می‌گیرد) در این نقش منبع و حلال مشکلات دانش‌آموز کوچک تر است.

- همکلاسان مشاور: دانش‌آموزانی که در زمینه موادمخدر و عملکرد مصرف موادمخدر و مصرف موادمخدر آموزشی دریافت کرده‌اند به منزله یک نقطه مرجع در مدارس عمل می‌کنند (به عنوان مثال نقش بین دانش‌آموزان و معلمین را تقویت می‌کنند).

- مربیان همکلاس: دانش‌آموزان در نقش‌هایی مثل راهنما عمل می‌کنند که در زمینه موادمخدر و مصرف موادمخدر آموزش دیده‌اند و نیز برخی مهارت‌های آموزشی پایه را نیز می‌دانند. آنها می‌توانند به عنوان مربی در برنامه‌های پیشگیری موادمخدر عمل کنند. به عنوان مثال در ترغیب بحث کردن در کلاس و در سایر فعالیت‌های فوق برنامه.

3. روند برنامه‌ریزی

بعد از اینکه شرایط موجود و اهداف اولیه برنامه‌های آینده مشخص شد، می‌توان به طراحی و اجرای برنامه پیشگیری موادمخدر در مدارس پرداخت. از بسیاری از جوانب طراحی و اجرای برنامه پیشگیری موادمخدر در مدارس با مدیریت پروژه تکمیل می‌شود. در مدیریت پروژه مفاهیم گسترده‌ای وجود دارد.